

Date: 19th June-2026

RAQAMLI JAMIYATDA IJTIMOIIY BEGONALASHUVNING ZAMONAVIY
SHAKLLARI: IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLIL

Muallif: **Mohira Xudayberdiyeva Osimjonovna**

Ilmiy daraja: PhD

Lavozim: katta o'qituvchi

Muassasa: University Of Business and Science

Kafedra: Ijtimoiy fanlar kafedrası

Elektron pochta: mohirahudayberdiyeva13@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy begonalashuv fenomenining nazariy-metodologik asoslari hamda uning zamonaviy namoyon bo'lish shakllari ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, ijtimoiy tarmoqlar va virtual kommunikatsiya vositalarining jadal rivojlanishi inson faoliyatining deyarli barcha sohalarini qamrab olmoqda. Ushbu jarayon bir tomondan axborot almashinuvi va kommunikatsiya imkoniyatlarini kengaytirayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan insonning real ijtimoiy munosabatlardan uzoqlashuvi, identiklik inqirozi, qadriyatlar transformatsiyasi va ijtimoiy yakkanalashuv kabi muammolarni yuzaga keltirmoqda. Tadqiqot davomida klassik va zamonaviy ijtimoiy-falsafiy yondashuvlar asosida raqamli begonalashuvning mohiyati, shakllari hamda jamiyat taraqqiyotiga ta'siri yoritilgan.

Kalit so'zlar: raqamli jamiyat, ijtimoiy begonalashuv, virtual muhit, identiklik, kommunikatsiya, raqamli madaniyat, sun'iy intellekt, ijtimoiy tarmoqlar.

Abstract: This article analyzes the theoretical and methodological foundations of the phenomenon of social alienation in the context of a digital society, as well as its contemporary forms of manifestation from a socio-philosophical perspective. The rapid development of digital technologies, artificial intelligence, social networks, and virtual communication tools is encompassing almost all spheres of human activity. While this process expands opportunities for information exchange and communication, it also gives rise to problems such as the distancing of individuals from real social relations, identity crises, transformation of values, and social isolation. Based on classical and contemporary socio-philosophical approaches, the study explores the essence, forms, and impact of digital alienation on social development.

Keywords: digital society, social alienation, virtual environment, identity, communication, digital culture, artificial intelligence, social networks.

Аннотация: В данной статье с социально-философской точки зрения анализируются теоретико-методологические основы феномена социального отчуждения в условиях цифрового общества, а также современные формы его проявления. Стремительное развитие цифровых технологий, искусственного интеллекта, социальных сетей и средств виртуальной коммуникации охватывает практически все сферы человеческой деятельности. С одной стороны, данный процесс расширяет

Date: 19th June-2026

возможности обмена информацией и коммуникации, а с другой — порождает такие проблемы, как отдаление человека от реальных социальных отношений, кризис идентичности, трансформация ценностей и социальная изоляция. На основе классических и современных социально-философских подходов в исследовании раскрываются сущность, формы и влияние цифрового отчуждения на развитие общества.

Ключевые слова: цифровое общество, социальное отчуждение, виртуальная среда, идентичность, коммуникация, цифровая культура, искусственный интеллект, социальные сети.

Kirish

XXI asrda insoniyat taraqqiyoti axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli transformatsiya jarayonlari bilan tavsiflanmoqda. Raqamli texnologiyalar iqtisodiyot, siyosat, ta'lim, madaniyat va kundalik turmushning ajralmas qismiga aylandi. Internet tarmog'i, ijtimoiy media platformalari, sun'iy intellekt tizimlari va raqamli xizmatlar insonlar o'rtasidagi muloqot shakllarini tubdan o'zgartirib yubordi. Biroq texnologik taraqqiyotning ijobiy jihatlari bilan bir qatorda murakkab ijtimoiy-falsafiy muammolar ham yuzaga kelmoqda. Shunday muammolardan biri ijtimoiy begonalashuv fenomenidir. Raqamli muhit insonlar o'rtasidagi masofalarni qisqartirgandek ko'rinsa-da, ayrim hollarda real ijtimoiy aloqalarning zaiflashuviga, insonning o'z ijtimoiy mohiyatidan uzoqlashishiga va virtual hayotga haddan tashqari bog'lanishiga sabab bo'lmoqda.

So'nggi ma'lumotlarga ko'ra, dunyo aholisining 67 foizdan ortig'i internetdan foydalanadi, ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilari soni esa 5 milliarddan oshgan. Raqamli texnologiyalarning kundalik hayotga chuqur kirib borishi insonlar o'rtasidagi kommunikatsiya shakllarini sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Shu bilan birga, virtual muloqotning ustunlik qilishi natijasida real ijtimoiy aloqalarning zaiflashuvi, yolg'izlik hissining ortishi va ijtimoiy begonalashuv kabi muammolar ham kuchaymoqda. Mazkur holat raqamli jamiyatda ijtimoiy begonalashuv fenomenini yangi ilmiy yondashuvlar asosida o'rganishni taqozo etadi.

Raqamli makonning kengayishi natijasida insonning o'zini namoyon etish usullari, muloqot madaniyati va qadriyatlar tizimi o'zgarib bormoqda. Shu sababli raqamli jamiyatda ijtimoiy begonalashuvning yangi shakllarini aniqlash va ularni ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilish dolzarb ilmiy masala hisoblanmoqda.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda raqamli begonalashuvning virtual, kommunikativ, identifikatsion, algoritmik va qadriyatlar bilan bog'liq shakllari yagona ijtimoiy-falsafiy tizim sifatida tahlil qilinadi hamda ularning zamonaviy jamiyat taraqqiyotiga ta'siri yoritiladi.

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, ijtimoiy-falsafiy interpretatsiya, tarixiylik va mantiqiylik tamoyillaridan foydalanildi. Shuningdek, K. Marksning begonalashuv nazariyasi, E. Frommning gumanistik konsepsiyasi, M. Castellsning tarmoq

Date: 19th June-2026

jamiyati nazariyasi, J. Bodriyar simulyakrlar konsepsiyasi hamda S. Turkning raqamli kommunikatsiyaga oid qarashlari metodologik asos sifatida xizmat qildi.

Raqamli begonalashuvni operatsion jihatdan quyidagi indikatorlar orqali baholash mumkin.

- real muloqot vaqtining qisqarishi;
- ijtimoiy tarmoqlarda sarflanadigan vaqtning ortishi;
- yolg'izlik va ijtimoiy ajralganlik hissining kuchayishi;
- virtual identiklikning real identiklikdan ustunlashuvi;
- algoritmik tavsiyalarga haddan tashqari bog'liqlik.

Castellsning tarmoq jamiyati nazariyasida raqamli texnologiyalar ijtimoiy integratsiyaning yangi shakllarini yuzaga keltirishi ta'kidlangan bo'lsa, Turkle insonlarning texnologiyaga haddan tashqari bog'lanishi natijasida real muloqot sifatining pasayishini asoslaydi. Marks begonalashuvni iqtisodiy munosabatlar bilan bog'lagan bo'lsa, zamonaviy raqamli davrda ushbu jarayon shaxsning o'z raqamli identikligidan va ijtimoiy aloqalaridan uzoqlashuvi ko'rinishida namoyon bo'lmoqda. Shu jihatdan klassik va zamonaviy nazariyalar o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjud.

Ijtimoiy begonalashuv insonning o'z mehnati, jamiyat, madaniyat va boshqa insonlar bilan munosabatlaridagi uzilish yoki zaiflashuv holatini ifodalaydi. Gegel ushbu tushunchani inson ruhining obyektivlashuvi bilan bog'lagan bo'lsa, Marks uni kapitalistik ishlab chiqarish munosabatlarining mahsuli sifatida talqin etgan.

E. Fromm begonalashuvni insonning o'z mohiyatidan uzoqlashuvi sifatida izohlaydi. Uning fikricha, zamonaviy jamiyatda inson iste'molchi va texnologik tizimning bir qismiga aylanib boradi. M. Veber ratsionallashuv jarayonlari natijasida insonning "temir qafas"ga tushib qolishini ta'minlaydi.

Raqamli davrga kelib ushbu nazariyalar yangi mazmun kasb etmoqda. Endilikda inson nafaqat mehnat mahsulidan, balki o'zining raqamli identikligidan, real ijtimoiy aloqalaridan va madaniy ildizlaridan ham begonalashishi mumkin.

Virtual begonalashuv raqamli texnologiyalar vositasida amalga oshiriladigan kommunikatsiyaning real ijtimoiy munosabatlar o'rnini egallashi natijasida yuzaga keladi. Ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lgan shaxs real hayotdagi muloqot va hamkorlik jarayonlarida passivlashishi mumkin. Natijada inson virtual makonda keng auditoriyaga ega bo'lsa-da, real hayotda ijtimoiy yakkanalashuvni boshdan kechiradi.

Axborot almashinuvi hajmi ortib borayotgan bo'lsa-da, muloqot sifati va mazmuni qisqarib bormoqda. Qisqa matnlar, emojilar va vizual kontentga asoslangan kommunikatsiya murakkab ijtimoiy va ma'naviy masalalarni chuqur muhokama qilish imkoniyatlarini cheklamoqda. Bu esa shaxslararo munosabatlarning yuzakilashuviga olib kelmoqda.

Raqamli platformalarda inson ko'pincha idealizatsiyalashgan obraz yaratadi. Virtual va real "men" o'rtasidagi tafovut kuchaygani sari identiklik inqirozi yuzaga keladi. Ayniqsa, yoshlar orasida ijtimoiy tarmoqlardagi muvaffaqiyat va mashhurlik mezonlariga moslashishga intilish psixologik bosimlarni kuchaytirmoqda.

Date: 19th June-2026

Zamonaviy raqamli platformalar foydalanuvchi xatti-harakatlarini algoritmlar orqali boshqaradi. Natijada insonning axborot tanlovi, iste'mol odatlari va dunyoqarashi algoritmik tavsiyalar ta'sirida shakllanadi. Bu esa mustaqil fikrlash imkoniyatlarining qisqarishiga olib kelishi mumkin.

Global axborot makonining kengayishi milliy va ma'naviy qadriyatlarga ta'sir ko'rsatmoqda. Turli madaniyatlarning o'zaro ta'siri natijasida qadriyatlar tizimida transformatsiya jarayonlari yuz bermoqda. Ayrim hollarda bu jarayon madaniy identiklikning zzaiflashuviga sabab bo'lishi mumkin.

Raqamli begonalashuv jamiyat taraqqiyotiga ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. Avvalo, ijtimoiy yakkanalashuv va yolg'izlik hissining kuchayishi kuzatiladi. Ikkinchidan, oilaviy va mahalliy hamjamiyat doirasidagi aloqalar zaiflashadi. Uchinchidan, fuqarolik faolligi va jamoatchilik nazorati pasayishi mumkin. To'rtinchidan, yoshlarning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimida sezilarli o'zgarishlar yuz beradi.

Shuningdek, raqamli muhitda dezinformatsiya, manipulyatsiya va axborot bosimi kabi omillar ham insonning ijtimoiy ongiga ta'sir ko'rsatib, begonalashuv jarayonlarini chuqurlashtirishi mumkin.

O'zbekiston sharoitida ham yoshlar orasida ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning ortib borishi natijasida virtual kommunikatsiyaning real muloqotdan ustunlashuvi kuzatilmoqda. Bu esa raqamli madaniyat va media savodxonlikni rivojlantirish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy begonalashuv murakkab va ko'p qirrali ijtimoiy-falsafiy hodisa sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqot natijalari virtual, kommunikativ, identifikatsion, algoritmik va qadriyatlar begonalashuvi zamonaviy jamiyat rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatayotganini tasdiqlaydi.

Mazkur muammoning oldini olish maqsadida:

1. Ta'lim muassasalarida media savodxonlik va raqamli madaniyat kurslarini keng joriy etish;
2. Yoshlarning real ijtimoiy faolligini qo'llab-quvvatlash;
3. Raqamli platformalar faoliyatining axloqiy-me'yoriy asoslarini takomillashtirish;
4. Algoritmik shaffoflik tamoyillarini kuchaytirish;
5. Oila va mahalla institutlarining tarbiyaviy imkoniyatlaridan samarali foydalanish tavsiya etiladi.

Kelgusida raqamli begonalashuvning empirik ko'rsatkichlari, yoshlar ijtimoiylashuvi va sun'iy intellekt texnologiyalarining inson ongiga ta'siri bo'yicha kompleks tadqiqotlar olib borish muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli jamiyat insoniyat taraqqiyoti uchun ulkan imkoniyatlar yaratishi bilan birga ijtimoiy begonalashuvning yangi shakllarini ham yuzaga keltirmoqda. Virtual, kommunikativ, identifikatsion, algoritmik va qadriyatlar begonalashuvi zamonaviy raqamli muhitning eng muhim ijtimoiy-falsafiy muammolari sifatida namoyon bo'lmoqda.

Date: 19th June-2026

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun raqamli madaniyatni rivojlantirish, media savodxonlikni oshirish, real ijtimoiy aloqalarni qo'llab-quvvatlash hamda insonparvar texnologik siyosatni shakllantirish zarur. Kelgusidagi tadqiqotlarda raqamli begonalashuvning empirik ko'rsatkichlari va uning yoshlar ijtimoiylashuviga ta'sirini chuqur o'rganish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Marks K. Ekonomichesko-filosofskie rukopisi. – Moskva: Politizdat, 1984.
2. Fromm E. Begstvo ot svobody. – Moskva: AST, 2019.
3. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell, 2010.
4. Turkle S. Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. – New York: Basic Books, 2011.
5. Baudrillard J. Simulacra and Simulation. – Michigan: University of Michigan Press, 1994.
6. Toffler A. The Third Wave. – New York: Bantam Books, 1980.
7. Bauman Z. Liquid Modernity. – Cambridge: Polity Press, 2000.
8. Han B.-C. The Burnout Society. – Stanford: Stanford University Press, 2015.